

BOLOND PIERROT KÜLÖNÖS KALANDJA I.

Saját mozi

SCHUBERT GUSZTÁV

BIKÁCSY GERGELY „SZUBJEKTÍV FILMTÖRTÉNETE” BRESSON, ANTONIONI, CASSAVETES, RIVETTE, HITCHCOCK, GODARD PORTRÉVAL FOLYTATÓDIK.

Rendhagyó hommage-kötet a *Bolond Pierrot különös kalandja I.* A tisztelgő, jubileumi, születésnap kiadványokban (Bikácsy Gergely 75 éves) rendszerint tanítványok, pályatársak méltatják tekintélyes mesterüket, kollégájukat, adomáznak, emlékeznek róla, vagy elemzik az életművét, ebben a könyvben is fellelhető ez a zsáner, de a Pentelényi László szerkesztette kötetben a laudációnak már a 30. oldalon véget vetnek az ítések, hogy átadják a helyet a Bikácsy-írásoknak. És ez jól is van így, mert a túlzásba vitt ünneplés könnyen a visszajára fordulhat, a dicséret-áradat agyonnyomja az ünnepltet. És különben is, Bikácsyt olvasni jobb, mint a neki címzett – még oly mives és találó – panegyricusokat. A dicshimnusz nem is illik hozzá, hiszen ő maga nem kedveli ezt a műfajt. Modelljeit – Wajdától Buñuelig, Bressontól Godard-ig – nagyra becsüli, szereti, de

szentnek és sérthetetlennek aligha tartja. Az ájult csodálat nem tartozik a Bikácsy-repertoárba. A rossz filmekkel, semmitmondó jelenetekkel szemben kíméletlenül őszinte, a francia film történetéről írott tūpontos és szellemes, mára kultuszkönyvvé érett monográfijában (*Bolond Pierrot moziba megy*, 1992), például a „kamera-töltőtollat” megálmódó Astruc „iskolás, fantázia nélküli” Flaubert-adaptációja éppúgy megkapja a magáét, mint Cocteau költői túlzásokkal zsúfolt Orpheusz-filmjei („hivalkodóan önmaga és álma közé tette a kamerát, a kamerából bűvészpálcát varázsolva szellemi görgőtűzes bűvészműtáványokat vezényelt.”). A *New York arnyai*, az *Arcok*, a *Férjek*, a *Minnie és Moskowitz* „hatása alatt álló” Bikácsy a *Premiert* bravúrtstiklinek érzi. („nem, semmi nem volt olcsó, sem hamis: csak mintha újat, igazán mély emberi felismerést sem adott volna.”). Ezt a verdiktet már a friss kötetben, a szerkesztő által a szerző négy írásából egybeillesztett Cassavetes-portréban olvashatjuk.

Bikácsy szigorú ítéscső, de magával szemben is az: istenkísértés nélkül nincs művészet, az üresség, a klisé éppoly megbocsáthatatlan, mint a bűvészkedés. Ugyanakkor sohasem akart megmondóember lenni: sohasem hitt az „örök igazságokban”. Világunk látzatokra épül, a descartes-i kétely, az éles szkepszis nélkül nem igazodhatunk el benne, nem láthatunk tisztán. Bikácsy semmit sem fogad el kételkedés és vizsgálat nélkül, önmagát sem. A kötet G.T. szignóval jelzett (Glauziusz Tamás a kritikus szépírói álneve) ironikus, parodisztikus önelemzése (*Én. Én.Én.Én.*) szerint a filmkritikus Bikácsy esetlegesebb és másodlagosabb iden-

títás, mint a benne rejlı írói én, a „profi kritikus” csak avatárja a vallomás-írónak, Bikácsy kritikáit tehát igazából Glauziusz diktálja.

Ez ugyan nincs így kimondva, csak én látom előcsillanni e villámtréfából, de ez az aranykulcsocska tényleg nyitja a Bikácsy-féle kritika és filmtörténetírás bonyolult zárját. B.G. sorsdöntő ráismerése írásainak aranyfedezete lett, miszerint a filmkritikát nem lehet, vagy ha lehet is, nem szabad szikár szakszargonnal, tisztán tudományos alapon művelni, éppen mert a személyiségünk nem adható le a mozi ruhatárában. Tehát ahhoz, hogy pontosan („objektíven”) ítélhessünk, a személyességünk is nélkülözhetetlen. Ez nem valamiféle szeszélyes szubjektivitást jelent, hanem azt, hogy a kritikus személyisége (és stílári ereje) egészét kell, hogy belevigye az írásba. Bikácsy kritikája „új hullámos” filmkritika. Nem pusztán, abban az értelemben, hogy a francia új hullámot elméletileg előkészítı André Bazintól, vagy tanítványaitól, a Cahiers du Cinéma kritikusaként indult Truffaut-tól, Godard-tól, Rohmer-tól sok mindent tanult. Ez csak „fordítás” lenne, de Bikácsy nem az újhullámos filmkritikát fordította le magyarra, hanem a „nouvelle vague” filmjeinek szellemiségét – filmkritikára. Bikácsy filmtörténete egyszerre pontos összegzés és a személyiségén átszűrt privát útikönyv, a *Saját Róma* mintájára – „saját mozi”. Ezért is lehet kalandregényként olvasni.

Az „új hullám” azért lázadt fel az akadémikus szellemű francia film, a „papa mozija” ellen, mert az az 50-es évek közepére tökéletesen személytelené, kliséből összerakott, futószalagon összerakható nagyipari terméké változott. A „nouvelle vague” nem egyszerűen új stílust hozott, hanem a személyességet vitte be a moziba. Az újhullám stílárián rendkívül sokszínű volt, Truffaut és Godard, Rohmer és Chabrol stílusa igencsak különbözik, a legerősebb kapocs köztük a személyes jelenlétük a filmjeikben. Amikor ez a személyesség idővel átadta a helyét a rutinnak, a „nouvelle vague” is partot ért.

Bikácsytól nem a stílusát lehet és kell eltanulni, hanem ezt az objektív személyességet. Ha a stílus – az ember, akkor a fordítottja is igaz.

FRANCIA ÚJ HULLÁM KIADÓ, 2017.

